
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 371.134+811

Галина Бондар

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ФОРМИ, МЕТОДИ І ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті обгрунтовано інноваційні технології, форми, методи і засоби формування гуманістичного світогляду майбутнього учителя у процесі вивчення філологічних дисциплін (навчальні ситуації, проблемні ситуації, діалог, індивідуальні та колективні діалоги; обговорення, анотації, контроль; експрес-опитування, узагальнення незалежних оцінок, аналіз українських та зарубіжних текстів за підтримки принципів гуманістичної педагогіки).

Ключові слова: *інноваційні технології, форми, методи і засоби, формування гуманістичного світогляду, майбутні учителі, процес вивчення філологічних дисциплін.*

Пошук інноваційних технологій, форм, методів і засобів формування гуманістичного світогляду майбутнього учителя зумовлюється тим, що деякі з соціальних функції, які виконує студентська молодь, бувають неоднозначними і суперечливими, адже вона має власні цілі і інтереси, які не завжди збігаються з цілями і інтересами всього суспільства.

По-перше, молодь вирізняється соціально мобільністю.

По-друге, характерною її ознакою є неповне включення в чинні соціально-економічні і політичні відносини.

По-третє, через об'єктивні чинники студентська молодь вирізняється несформованістю духовно-етичних, ціннісних орієнтирів і браком життєвого досвіду, що збільшує ймовірність допущення помилки при ухваленні відповідних рішень.

По-четверте, вступаючи в самостійне трудове і суспільне життя, молоді люди є головним об'єктом і суб'єктом освіти, соціалізації, виховання і адаптації до існуючої дійсності та професійного середовища.

По-п'яте, молодь є джерелом соціально-економічного і духовного відродження країни.

По-шосте, вона, разом з тим, є також джерелом поповнення криміналу, наркоманії, соціальної напруженості.

Від якості реалізації цих функцій, молодь може як прискорювати, так і гальмувати формування гуманістичного світогляду, який спрямований на

те, щоб допомогти майбутнім спеціалістам визначити своє особисте призначення і життєві завдання, прийняти їх, усвідомивши їх значущість та укріпити у кожній людині сміливість і упевненість у собі так, щоб вона, повна оптимізму, змогла йти обраним шляхом, а для цього у неї є всі об'єктивні передумови: творчий характер мислення і діяльності, висока соціальна і економічна мобільність, психологічна гнучкість, прагнення до пошуків відповідей на життєво важливі питання, бажання практично утілювати в життя систему нових цінностей, здатність до сприйняття нових нетрадиційних масивів знання. Навчальний матеріал є путівником для досягнення відповідних цілей і вдосконалення самих себе.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що значна частина робіт вітчизняних дослідників присвячена формуванню світогляду засобами різних навчальних дисциплін. Процес формування світогляду вивчали І. Бургун, Л. Корміна, Л. Потапюк (в учнів підліткового та юнацького віку, у навчально-виховному процесі сучасної школи), О. Артюхова, М. Ратко (у старшокласників засобами художньої літератури), С. Дорогань (у майбутнього вчителя засобами української літератури).

Проте проблема формування гуманістичного світогляду студентів у процесі вивчення філологічних дисциплін у вищій школі, і зокрема в педагогічному ВНЗ, у дослідженнях останніх років не була предметом спеціального вивчення.

Зіставляючи особливості професійної діяльності майбутніх педагогів і чинники, що впливають на формування їх гуманістичного світогляду, ми дійшли висновку, що ефективно впровадження в освітній процес організаційно-педагогічних умов, а саме: спрямування вивчення філологічних дисциплін на формування у майбутнього вчителя готовності ставитися до людини як до абсолютної цінності; наявність гуманістичного освітнього середовища у ВНЗ; реалізація науково обґрунтованої програми поетапного формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів при вивченні філологічних дисциплін забезпечує застосування комплексу інноваційних технологій, форм, методів і засобів формування гуманістичного світогляду майбутнього учителя.

Завдання даної статті обґрунтувати комплекс інноваційних технологій, форм, методів і засобів формування гуманістичного світогляду майбутнього учителя у процесі вивчення філологічних дисциплін.

Формування гуманістичного світогляду при викладанні філологічних дисциплін можна зіставити з певними професійними заняттями, спрямованими на розуміння і тлумачення поведінки людини, її духовного життя, світу людської культури.

Проведені нами спостереження за студентами на заняттях, навчальних конференціях, семінарах і групових тренінгах з філологічних дисциплін показали, що усвідомлення людиною цінності іншої людини впливає на структуру самосвідомості людини, знімаючи деструктивні

симптоми безглуздя і страхів невдачі, відчуження, покарання і відчуття провини.

Дослідження також виявило, що спрямування навчального процесу на формування готовності майбутнього учителя ставитися до людини як до абсолютної цінності важливо формувати в освітньому просторі ВНЗ, коли студентська молодь стверджує свою індивідуальність, стоїть на позиції «почуй мене», але не прагне зробити все, щоб почули і зрозуміли.

Відповідно важливими є такі форми організації роботи з формування цього особистісного утворення, які спрямовані на визнання цінності іншої людини.

Індивідуальна форма організації процесу формування гуманістичного світогляду студентів особливо вдало використовується під час самостійного вирішення завдання, спрямованого на формування цього особистісного утворення.

Цінність цієї форми формування гуманістичного світогляду студентів полягає в тому, що вона може добре враховувати особливості кожного студента відповідно до його підготовки і можливостей. Вона сприяє формуванню таких цінних якостей особистості, як самостійність, організованість, наполегливість у досягненні мети, завзятість, відповідальність за виконання дорученої справи.

На екскурсіях, конференціях і на багатьох інших позанавчальних заходах нами використовувалася фронтальна форма організації процесу формування гуманістичного світогляду студентів.

Викладач веде роботу і безпосередньо спілкується з усіма студентами – розповідає, пояснює, показує, залучає студентів до обговорення проблем, забезпечуючи одночасне керівництво всіма. Відбувається пряма, безпосередня ідейно-емоційна дія викладача на колектив студентів, що повинна пробуджувати у них відповідні думки, почуття, переживання.

Групова форма організації процесу формування гуманістичного світогляду студентів породжує взаємну відповідальність, уважність, формує інтерес до роботи товариша. З'являється можливість надання реальної допомоги один одному, здійснюється взаємна перевірка і контроль за виконанням завдання в групі.

При колективній формі організації процесу формування гуманістичного світогляду студентів має дотримуватися принцип: те, що знає один, повинні знати всі, а з іншого боку, все, що знає колектив, повинно ставати надбанням кожного. Робота будується на співпраці і товариській взаємодопомозі. Це школа навчання кожного кожним. Ця форма ґрунтується на рівності об'єктивних умов для кожного.

Педагогічно організовані діяльність і спілкування, де аудиторна і позааудиторна робота стає єдино професійно направленим процесом, допомогали створити ті виховні ситуації, взаємодії і відносини, в яких

відбувається формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів.

Виховні ситуації відповідали таким характеристикам: гуманістичний аспект змісту; співпраця студентів і викладача.

Спілкування між викладачем і студентом повинно будуватися як діалог-співтворчість, співпраця. Студенти і викладачі у процесі спілкування демонструють пошану один до одного, слухають один одного. Такий підхід припускає формування здатності бачення «іншого».

Задовольняючи свої потреби в процесі взаємодії з іншими людьми, молода людина реалізує свою активність, стає не тільки об'єктом, але і суб'єктом виховання.

У спілкуванні студенти мали можливість максимально проявити свої ціннісні якості, оволодіти нормами поведінки у взаємодії з іншими людьми, набути індивідуального етичного досвіду, оцінити вчинки і дії інших і отримати оцінку своїх вчинків. Адже саме у ставленні до інших людей проявляється людяність особистості студента, формується його гуманістичний світогляд.

У процесі експериментальної роботи нами апробовано систему методів, спрямованих на підвищення ефективності процесу формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів, до яких належать проблемні ситуації; діалог; індивідуальні і колективні бесіди; дискусія; анотування; спостереження; експрес-опитування; узагальнення незалежних характеристик; реферування; рольові ігри; тренінги; аналіз іншомовних текстів. Методи, що використовувалися, стимулювали свободу, самостійність і особисту ініціативу у кожного студента.

Діалог як головний у педагогічному мовному спілкуванні робив можливим формування того істинного «ми», в якому «голоси» учасників спілкування зливаються без втрати самостійності, індивідуальної неповторності – того «ми» єдиної спільноти, реальність якої завжди відчувається його членами; раз виникнувши, відчуття цього «ми», можливо, і стає для них на все життя цінним емоційним і соціальним досвідом.

Вони дозволили студентам використовувати у взаєминах етично-правовий порядок і переживати почуття власної гідності в системі соціальних відносин. Діалоги були спрямовані на виховання ввічливості, самокритичності, уміння гідно підтримувати розмову і уважно вислуховувати, якості, які необхідно виховувати при формуванні гуманістичного світогляду в освітньому середовищі.

Для стимулювання активності у формуванні гуманістичного світогляду нами було використано і дискусію. Ситуації з гуманістичним характером привертали увагу та спонукали до осмислення різних позицій студентів з різними точками зору.

Наприклад, ситуація з життя: «До школи за струсом мозку», Освіта, 19–26 квітня 2006 року була створена з недискусійних на перший погляд

питань. Завдання студентів: висловити свої думки, обґрунтувати свою точку зору.

Реакція студентів на цю ситуацію з життя була негативною. Дискусію викликало питання, чи може вчителька, що вкоїла цей злочин, підняла на дитину руку, працювати в школі після відбуття покарання. Більшість студентів (70 %) виступили проти перебування цієї вчительки в школі.

Відсутність у підручниках для ВНЗ відповідних текстів, спрямованих на формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів, спонукала нас до створення навчального посібника «Формування гуманістичного світогляду при викладанні англійської мови: збірник текстів для анотування».

Тексти збірника, згруповані за схемою Л. Губерського [1, с. 298], – діалогом-взаємодією «Я» з «Іншими» охоплюють як національно контрольовані процеси цілеспрямованого впливу на людину, так і стихійні процеси, які спричиняють такі вияви.

Людина приймає тут не просто свою людяність, а найглибше і цінніше в собі – своє людяне Я.

Аналізуючи тексти, опираючись на елементи схеми Л. Губерського, студенти робили власні висновки, тобто свої уявлення про соціальні закономірності життя вони зіставляли з текстом, який читали, і погоджувалися з автором, або суперечили йому. Ці тексти спонукали майбутніх учителів до самостійного вибору, сприяли формуванню власного гуманістичного світогляду.

Для підвищення рівня сформованості гуманістичного світогляду при викладанні філологічних дисциплін нами також використовувалося введення: англійських прислів'їв; висловлювань видатних мислителів та письменників; українських фразеологізмів.

Саме в ході їх сприйняття відбувається розвиток емоційної сфери майбутнього учителя, що сприяє формуванню його гуманістичного світогляду.

Освітнями Черкащини накопичено певний досвід діяльності у цьому аспекті. Щороку 1 вересня проводиться перша відкрита лекція «Сучасний світогляд майбутнього учителя».

У ВНЗ створено музеї, кімнати народного побуту, місцевих звичаїв та обрядів, зали Бойової Слави. Постійно організовуються екскурсії історичними місцями області, походи місцями бойової слави. Створено також мережу гуртків, спрямовану на формування у студентів гуманістичного світогляду: історико-краєзнавчі клуби, гуртки народного побуту та української вишивки, літературні студії, драматичні театри, гуртки декоративно-прикладного мистецтва, хореографічні та вокальні студії тощо. Зі своїми виставами студенти – учасники, наприклад, драматичних гуртків відвідують будинки ветеранів, дитячі будинки.

Студентами також проводяться акції «Подаруй дитині книгу» (зібрані книги передаються у дитячі будинки).

Досить сучасним засобом формування гуманістичного світогляду є й участь у міжнародних освітніх, робочих і волонтерських програмах, у волонтерській діяльності гуманістичних організацій миру, а також у діяльності різних асоціацій, клубів, культурних, політичних заходах, проєктах, як у нашій країні, так і за кордоном.

Цінним матеріалом для створення колективних соціокультурних і кроскультурних комунікацій стали і державні свята різних країн.

У процесі формування гуманістичного світогляду студентської молоді при викладанні філологічних дисциплін найбагатші можливості для розвитку особистісно важливих якостей студентів мають також засоби масової інформації, інформаційні технології і міжнародний обмін.

Інформаційні технології все більше використовуються педагогами в багатьох країнах для надання студентам знань про світ. Отримуючи газети з різних країн, беручи участь у глобальних проєктах зі збору наукових даних, використовуючи аудиторії для навчання іноземних мов або в цілях культурного обміну, освітні установи в багатьох країнах звертаються до інформаційних технологій з тим, щоб допомогти тим, хто навчається, дізнатися про своїх однолітків в інших країнах.

Використовуючи інформаційні технології, студенти вивчають іноземну мову як інструмент спілкування, як засіб вираження думок. Вони порівнюють себе з іншими учасниками проєкту, носіями іншої культури і вступають у діалог. Усе це, поза сумнівом, є поштовхом до розуміння і поваги до іншої точки зору, іншої культури. Крім того, Інтернет можна розглядати як самостійний культурний феномен, який акумулює у собі накопичені культурні цінності людства. E-communication викликає зміни в менталітеті, формах представлення інформації, сприйнятті і розумінні відомих явищ.

Розглядаючи роль інформаційних технологій у формуванні гуманістичного світогляду особистості, необхідно мати на увазі, що, хоч поширювана з їх допомогою інформація адресована масам, сприймається (приймається або відкидається) вона конкретною особою.

Студент у цьому випадку є суб'єктом пізнавальної, творчої і комунікативно-культурологічної діяльності, що дозволяє йому усвідомити себе громадянином своєї країни і світу.

Отже, одне з головних завдань педагогічної науки сьогодні – відірватися від формального викладання і поглянути на філологічні дисципліни як на соціальний феномен, що розкриває цілий світ національної та іншої культури і способу життя.

Але потрібно зауважити, що ці засоби, форми, методи та технології формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів забезпечують високу ефективність процесу навчання філологічних дисциплін і

збільшують його вплив на формування гуманістичного світогляду за умови сприятливого морально-психологічного клімату в аудиторії та у ВНЗ, за умови створення гуманістичного освітнього середовища.

Підсумовуючи, слід зазначити, що розроблений комплекс організаційно-педагогічних умов активізував діяльність студентів як на заняттях, так і в процесі підготовки до них та сприяв ефективності формування гуманістичного світогляду, а саме: навчання філологічних дисциплін враховувало індивідуальні особливості і особистий досвід студента; мало професійну спрямованість; формувало систему особистісних характеристик, що сприяють особистісному і професійному становленню майбутнього учителя.

Ми вважали за необхідне навчити студента бачити у філологічних дисциплінах засіб отримання, розширення і поглиблення системних знань за фахом; переорієнтувати студента з розуміння філологічних дисциплін як зовнішнього джерела інформації на засвоєння і використання їх для вираження свого власного ставлення до світу та інших людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Людина і світ : підручник [для учнів загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів I–III рівнів акредитації] / [уклад. Губерський Л. В., Кремень В. Г., Приятельчук А. О. та ін.] ; голов. ред. Л. В. Губерський. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 349 с.